

روابط کار در بخش کشاورزی

دکتر ابوالفضل صادق پور

تحقیق درباره روابط کار در بخش کشاورزی طرحی است که به سرپرستی همکار فاضل، آقای دکتر ابوالفضل صادق پور در چارچوب فعالیتهای پژوهشی مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی با همکاری کارشناسان و متخصصانی در تهران و مراکز استانها انجام گرفت و گزارش طرح نیز در مجموعه‌ای با تیراژ محدود به تازگی منتشر شد. از نظر ارتباط این پژوهش با یکی از زمینه‌های مهم مسائل بخش کشاورزی کشور، فصلنامه درصدد است بخشهایی از این گزارش را در اختیار خوانندگان خود نیز قرار دهد. در این شماره فصل اول این پژوهش شامل مسائل کلیات را به نظر خوانندگان می‌رسانیم.

(ف.ا.ک.ت.)

فصل اول کلیات

مقدمه

پیشرفت علم و تکنولوژی عامل زیاد شدن جمعیت و دسترس افراد به انواع محصولات و در نتیجه افزایش مصرف شده است و این روند با شتاب ادامه خواهد داشت. حل این مشکل با تغییر ساختاری روابط افراد امکانپذیر خواهد بود. ابتدا ضرورت این امر در بخش صنعت (به

علت استفاده از توانمندی تکنولوژی و ضرورت مسئولیت در برابر آن (زودتر از بخشهای کشاورزی و خدمات ظاهر شد و با تنظیم قوانین لازم روابط کار در این بخش به نسبت معقولی شکل گرفت. بخش خصوصی در کشورهای پیشرفته به منظور افزایش کارایی دستوالعملهای تفصیلی در مورد روابط افراد در حین کار تنظیم و با آموزشهای لازم آن را به اجرا در می آورند. به عنوان نمونه شرکت عظیم مکدونالد با داشتن غذاهای ساده در رستورانهای زنجیره ای در سطح جهان روابط کار افراد خود را در تمام سطوح با دقت در یک دستوالعمل ۳۸۵ صفحه ای تهیه و به اجرا گذارده است و هر فردی در هر سطحی به طور دقیق نقش خود را نسبت به دیگران می داند و از این لحاظ سازمان با حداقل ضایعات نیروی انسانی فعالیت می کند و به احتمال قوی علت رشد این سازمان نیز از این جهت می تواند مورد توجه قرار گیرد.

استفاده از بیشترین ظرفیت تولید در بخش کشاورزی و افزایش تولید، استفاده از علم و تکنولوژی را لازم کرده است و از این جهت روابط کاری خاصی را می طلبد. نکته مورد توجه در این است که ورود علم و تکنولوژی به بخش کشاورزی ضرورت یک روابط کاری عقلایی را حتی بیش از صنعت آشکار کرده است. زیرا صنعت با جهاد سروکار دارد ولی بخش کشاورزی با حیات ارتباط دارد. به طور مثال در بعضی موارد مبارزه نکردن با آفات در یک دوره زمانی خاص کل تولید را از بین می برد و یا بی توجهی به برداشت به موقع باعث خراب شدن کل محصول خواهد شد.

در اصل به اختلافات اساسی بخش کشاورزی و صنعت بایستی توجه داشت. هدف از تکنولوژی که مظاهر آن به صورت صنعت ظاهر شده است کنترل طبیعت است. بدین لحاظ استفاده از زمان و سرعت در صنعت کم و بیش به طور کامل در اختیار انسان است. سرعت تولید قطعات و وسایل و ابزار با ثانیه محاسبه می شود. در کار چاپ، ثانیه مقیاس بزرگی است و می توان از مقیاسهای کمتر از ثانیه استفاده کرد ولی در تولیدات کشاورزی و دامی زمان سال و ماه و روز است. برای اینکه یک دانه بذر گندم به ثمر برسد از ابتدا تا مرحله برداشت ماهها زمان می برد. یا گاو و گوسفند برای تولیدمثل به زمان طولانی نیاز دارد. حتی در تولیدات درختی زمان طولانی تری لازم است و ساها باید بگذرد تا یک درخت به مرحله تولید برسد و از این جهت کلیه

روابط کار در بخش ...

عوامل دیگر تولید معطل می‌ماند. علاوه بر این عوامل طبیعی دیگری مانند نوسانات درجه حرارت، باد و توفان، بارندگیهای بی‌موقع و خشکسالی و از این قبیل بر تولیدات کشاورزی آثار منفی بسیاری می‌گذارد. این مسایل در کشاورزی است که دولتهای جوامع صنعتی در اروپا و امریکا را مجبور کرده است صدها میلیارد دلار یارانه به بخش کشاورزی پرداخت کنند.

نفوذ تکنولوژی در کشاورزی و ایجاد واحدهای صنعتی کشاورزی مانند کشت و صنعتها شرایط خاصی را در این بخش ایجاد کرده است. علاوه بر استفاده از بسیاری سیستمهای خودکار صنعتی مانند انواع کمباینها که برای جمع‌آوری محصولات مختلف به کار می‌رود ظرفیت‌های نوع تکنولوژی وارد بخش کشاورزی شده است و از آنجا که این نوع تکنولوژی با حیات دام و گیاه ارتباط دارد، بیوتکنولوژی نام گرفته است. بیوتکنولوژی در بخش کشاورزی به هر تکنیکی اطلاق می‌شود که جهت افزایش یا بهبود رشد گیاهان و دامها با استفاده از ارگانیزم زنده یا میکرو ارگانیزم به کار گرفته می‌شود و زمانی که به طور اختصاصی با (DNA) ارتباط پیدا می‌کند مهندسی ژنتیک نامیده می‌شود. (DNA) مخفف دی‌زوکسی ریبونوکلیک اسید (Deoxyribonucleic) و مولکولی است که حاوی خصوصیات ارثی است و از نظر ساختار بیوشیمی طوری است که می‌تواند خصوصیات ارثی یا ژنتیک را از نسلی به نسل دیگر منتقل کند. از طریق بیوتکنولوژی انتقال ژن بین گیاهان و همچنین حیوانات میسر می‌شود و در نتیجه افزایش تولید، کارایی بیشتر و تنوع تولیدات و اتکای کمتر به مواد شیمیایی مانند کودهای شیمیایی و سموم حاصل خواهد شد.

پیشرفت در بیوتکنولوژی به حدی است که بسیاری از پیوندهای ژنتیکی که پنج سال قبل مشکل به نظر می‌رسید در حال حاضر امکانپذیر و از آن استفاده می‌شود. هم‌اکنون امکان پیوند ژنتیکی بیش از چهل نوع محصولات کشاورزی مانند برنج، ذرت، پنبه، سیب‌زمینی، چغندر قند و از این قبیل حاصل شده است. با مهندسی ژنتیک می‌توان محصولاتی تولید کرد که هزینه کمتر و تولید بیشتر داشته باشد. به طور مثال از این طریق می‌توان نوعی گوجه‌فرنگی تولید کرد که درصد مواد آن بیشتر و در درجه حرارت کمتر به رب تبدیل شود. با استفاده از بیوتکنولوژی می‌توان آنزیمهایی تولید کرد که از قبل با سختی و به طور محدود از حیوانات به

دست می‌آمد. به طور مثال مایه پنیر را می‌توان از این طریق در حد وسیع تولید کرد.^۱ به طوری که ملاحظه می‌شود در گذشته بشر به طور انفعالی و اسیر عوامل طبیعی در بخش کشاورزی فعالیت داشت ولی امروز بخش کشاورزی حالت فعال به خود گرفته و بسیاری از عوامل را تحت کنترل آورده است و بدین لحاظ تمام روابط کاری عوامل انسانی نیز بایستی مشخص، منظم و تحت کنترل باشد. در غیر این صورت فعالان بخش کشاورزی نه فقط بهره‌ای نخواهند برد، بلکه با سقوط مطلق مواجه خواهند شد.

استفاده از تکنولوژی بیشتر در بخش کشاورزی را می‌توان از دهه ۱۹۷۰ که جهان با بحران مواد غذایی مواجه شد تصور کرد. در این دوره زمانی سازمانهای تحقیقاتی مانند گروه مشاورین تحقیقات بین‌المللی کشاورزی ایجاد شد. هدف این نوع سازمانها افزایش تولیدات غذایی از طریق معرفی تکنولوژیهای جدید در کشورهای در حال توسعه بود. از سال ۱۹۷۱ تا ۱۹۹۴ تعداد ۱۸ مرکز تحقیقاتی وابسته به گروه مشاورین پیشگفته ایجاد شده‌اند.

کشاورزی در کشورهای در حال توسعه به صورت بخش حساس و مهمی از نظام تولید ملی بوده و خواهد بود و منبع اصلی برای کار و اشتغال و همچنین تولید مواد غذایی برای جمعیت در حال افزایش شهری و روستایی است. پیشبینی می‌شود جمعیت جهان از سال ۱۹۸۵ تا ۲۰۲۵ یعنی به مدت ۴۰ سال از ۴/۶ میلیارد به ۸/۵ میلیارد افزایش یابد. این افزایش جمعیت بیشتر در کشورهای جهان سوم خواهد بود که پیشبینی شده سال ۲۰۲۵ جمعیت شهرنشین ۵۷ درصد افزایش یابد و این بدان معناست که تولیدات کشاورزی بایستی از این لحاظ نیز افزایش یابد.

فشار بر محصولات جنگلی مانند چوب و کاغذ نیز چنین خواهد بود. مشکل کمبودهای مربوط به تغذیه ۱/۱ میلیارد نفر جمعیت نیز بر این مسائل اضافه می‌شود.^۲

در کشورهای پیشرفته تقاضا برای افزایش تولیدات کشاورزی با پیشرفت تکنولوژی و انرژی ارزان همراه بود که این امکانات برای اکثر کشورهای در حال توسعه وجود ندارد. مشکل

1. Biotechnology in Agriculture, Forestry and Fisheries FAO Rome 1993.

2. Swedish Support the Consultive Group on International Agriculture A Research, Quinquennial Review, 1987, 1992, Evaluations 1994:1. Research.

دیگر در کشورهای در حال توسعه اینکه خط مشی‌های اساسی آنها بر صنعتی شدن سریع بود که این جریان با فراموش شدن بخش کشاورزی همراه شد و در آخر موضوع به این مرحله ختم شد که با یارانه بخش کشاورزی سازمانهای عظیم اداری یا بوروکراسیها گسترده‌تر لیکن صنایع مفیدی ایجاد نشد.

نکته دیگر اینکه آمایش اراضی موات به کشاورزی در بسیاری موارد کمتر از آن مقدار اراضی است که با گسترش شهرها از بین می‌رود.

اکنون این نتیجه مورد قبول قرار گرفته که بخش کشاورزی موتور اصلی رشد اقتصادی است نه صنعت. با توجه به این عوامل است که اولویت بخش کشاورزی در توسعه ملی تجلی می‌کند و این مفهوم مورد قبول سازمانهای جهانی مانند فائو و بانک جهانی است.

در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی تحقیق در بخش کشاورزی در پی توسعه صنایع ظاهر می‌شود. نیروی کاری که از بخش کشاورزی به صنایع سرازیر گردید باعث شد که کشاورزان خود کمبود نیروی انسانی بخش را جبران کنند. در مقابل تقاضای بیشتر جمعیت غیرروستایی برای تولیدات کشاورزی باعث افزایش قیمت گردید که عامل انگیزشی مناسبی جهت فعالیت بیشتر در این باب شود. در اواسط قرن حاضر گسترش استفاده از ماشین آلات، کودشیمیایی، سموم ضد آفات و علفهای هرز افزایش تولیدات بسیاری را باعث شد.

در این بین به خوبی درک شد که تحقیقات سیستماتیک و سازمان داده شده به صورت ابزار اصلی شناخت عوامل افزایش تولید است. در نتیجه سازمانهای تحقیقاتی دولتی و سازمانهای خصوصی متکی به کمکهای دولت شکل گرفت. طبیعت کار کشاورزی طوری است که مانند صنایع نمی‌تواند از نظر تحقیق متکی به بخش خصوصی باشد. زیرا تنوع تولیدات صنعتی و رقابت در آن هزینه‌های تحقیق و توسعه را جبران می‌کند. ولی سازمانهای تحقیقاتی در کشاورزی هنوز در کشورهای پیشرفته متکی به منابع دولتی است.

در حال حاضر شرایط تحقیق در کشورهای صنعتی در حال تغییر است. زیرا تولیدات کشاورزی به حدی افزایش یافته که افزایش بیشتر آن جبران هزینه‌های اضافی را نمی‌کند. اضافه بر آن بخش کشاورزی از نظر تولیدات ملی از اهمیت بسیار کمی برخوردار است و در نتیجه

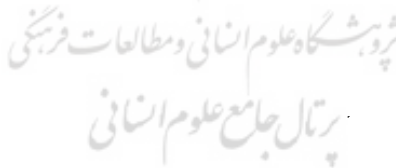
نسبت اعتبارات مربوط به تحقیق از طرف دولت نیز کاهش یافته است.

البته چنین روندی ممکن است در کشورهای در حال توسعه نیز بوجود آید، لیکن زمان طولانی در پی خواهد داشت تا به این مرحله برسد، در حال حاضر ادامه کار واحدهای تحقیقی فقط می تواند از بودجه عمومی تأمین شود.

تحقیقات کشاورزی عامل مهمی در توسعه کشاورزی کشورهای غربی بوده است، لیکن تحقیقات کشاورزی نقش مهمتری را در کشورهای در حال توسعه ایفا می کند زیرا بخش کشاورزی جزء مهمی از تولید ملی را تشکیل می دهد. از این لحاظ نیاز به سازمانهای تحقیقاتی کارا بشدت احساس می شود.

بررسیهای گوناگونی در هندوستان، پاکستان، بنگلادش و اوگاندا نشان داده است که سرمایه گذاری در تحقیق نتیجه بسیار خوبی داشته است. بررسی دیگری روی سرمایه گذاری در تحقیقات کشاورزی بین سالهای ۱۹۵۲ - ۸۲ در ایالات متحده نشان می دهد که این نوع سرمایه گذاری عامل ۴۵ درصد افزایش تولید بوده است. مطالعه دیگری در ۲۴ کشور در حال توسعه نتیجه سرمایه گذاری روی تحقیقات را بیش از ۵۰ درصد نشان داده است.

در فعالیتهای تحقیقی بایستی با انواع تحقیقات آشنا بود. به طور اصولی تحقیقات را می توان به چهار دسته تقسیم کرد:

۱. تحقیقات پایه
۲. تحقیقات استراتژیک
۳. تحقیقات کاربردی
۴. تحقیقات تطبیقی

تحقیقات پایه در پی کشف دانش جدید است بدون اینکه مورد خاصی برای استفاده از آن مورد نظر باشد.

تحقیقات استراتژیک در پی کشف دانش جدید است ولی با هدف حل یک مشکل. در تحقیقات کاربردی نتیجه های تحقیقات پایه ای و استراتژیک جهت کشف یک تکنولوژی جدید مورد استفاده قرار می گیرد.

در تحقیقات تطبیق کوشش می‌شود یافته‌های جدید تکنولوژیکی را با کمی تغییر با شرایط و محل خاصی وفق داد.

با توجه به محدودیتهای بنیادی کشورهای در حال توسعه در تحقیقات پایه و استراتژیک بیشترین فعالیتهای تحقیق در این جوامع به تحقیقات تطبیقی محدود می‌شود. سازمانهای بین‌المللی مربوط به تحقیقات کشاورزی مانند گروه مشاوران در تحقیقات بین‌المللی می‌تواند رابطه مناسبی در انتقال یافته‌های تحقیق باشد.

به طبقه‌بندی پیشین که از منابع ذکر شده درج شد می‌توان این نکات را افزود. تحقیقات را به طور کلی می‌توان در دو دسته طبقه‌بندی کرد. تحقیقات در مسائل فیزیکی در حیطه علوم فیزیکی و تحقیقات مسائل انسانی در حیطه علوم انسانی.

چارچوب فکری تحقیق که در اصل مربوط به مسائل فیزیکی است به این صورت است که جمع عاملها تحت کنترل قرار می‌گیرد و با تغییر یکی از آنها نتایج این تغییر مشاهده، بررسی و محاسبه می‌شود و با توجه به مدلهای آماری و وجود گروه کنترل چنانچه اختلاف قابل توجهی مشاهده شد ارتباط نتیجه به عامل تغییر داده شده مشخص می‌شود. به عنوان نمونه تحت شرایط به طور کامل برابر از لحاظ آب، خاک، کود، درجه حرارت و دیگر عوامل مربوط به کشت، دو نوع بذر گندم کشت می‌شود. اختلاف در میزان برداشت فقط مربوط به اختلاف در نوع بذر خواهد بود. یا به طور مثال کاشت یک نوع بذر در دو قطعه زمین با شرایط برابر، اگر فقط به یک قطعه مقدار معینی کود شیمیایی داده می‌شود نتیجه‌ای که به دست می‌آید در میزان برداشت و نتیجه یک تحقیق ساده است.

کلیه تحقیقات مسائل فیزیکی این چنین انجام می‌گیرد. اما مسائل انسانی به این سادگی نیست. اول اینکه افراد انسانی را نمی‌توان مانند حیوانات آزمایشگاهی تحت کنترل قرار داد. اضافه بر آن چنانچه متوجه شوند که مورد مطالعه و تحقیق قرار دارند عکس‌العملهای انحرافی بوجود می‌آورند و واقعیتها را خدشه‌دار می‌کنند، نکته مهم دیگر اینکه در جمع‌آوری اطلاعات برای طبقه‌بندی و نتیجه‌گیری برداشتهای ضد و نقیضی از مفاهیم بروز می‌کند که ناشی از

روابط کار در بخش ...

مفروضات افراد مختلف با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی خاصی می‌باشد. هر قدر اطلاعات جمع‌آوری شده بر بیان افراد انسانی متکی باشد عوامل مداخله‌گر و پنهان بیشتر خواهد بود. استفاده از چارچوبهای تحقیق علوم فیزیکی بدون ملاحظه تفاوت‌های مسائل انسانی نتیجه کار تحقیق را اگر چه به ظاهر قابل دفاع ولی در عمل بیهوده می‌کند. تحقیق در مسائل اجتماعی به همین دلیل با توجه به دو عامل زیر ارزشمند است:

۱. مطالعات نظری وسیع.

۲. بینش خاص محقق که ناشی از مطالعات گسترده قبل او باشد.

با توجه به عوامل پیشین در تحقیقات میدانی نشانه‌هایی یافت می‌شود که اگر پرورده شود کار اصلی محقق است.

با توجه به این مقدمات شاید به جرأت بتوان بیان داشت که تحقیق در روابط کار بخصوص در بخش کشاورزی یکی از پیچیده‌ترین مسائل تحقیق است. چون علاوه بر مشکلات پیشین کسب اطلاعات از یک جامعه روستایی با فرهنگهای مختلف و زمینه‌های اجتماعی گوناگون و داشتن سوءظن در بعضی موارد می‌تواند مانده پرده ضخیمی واقعیتها را بپوشاند.

در ضمن براساس چارچوب پیشگفته در مورد انواع تحقیقات، تحقیق در روابط کار در بخش کشاورزی تحقیق استراتژیک از دسته علوم انسانی است. زیرا هدف جمع‌آوری و تحلیل اطلاعاتی است که براساس آن بتوان استراتژیها و خط مشی‌های لازم جهت تنظیم روابط کار در این بخش را تهیه و تنظیم کرد.

آخرین نکته در کار تحقیق این است که پژوهشگر بایستی در هر درجه و مقامی که باشد به محدودیت فکری خود آگاه باشد. فواید این آگاهی این است که از یکطرف محقق فقط به خود متکی نمی‌شود و مطالعه و مشاوره بیشتر می‌کند.^۱ دوم اینکه این شهادت را پیدا خواهد کرد که اگر نتایج تحقیق به بن بست رسد واقعیت را بیان کند. مصداق جالب و تاریخی مورد پیشگفته تحقیقاتی

۱. برای اطلاع بیشتر از قبول محدودیت فکری به منبع زیر مراجعه شود.

ابوالفضل صادق‌پور، مباحثی در مهندسی اجتماع از انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی

صفحه ۱۱.

است که در اواخر دهه سوم قرن حاضر برای تشخیص بهترین میزان نور در کارخانه تلفن سازی در شهر هائورن امریکا اتفاق افتاد. در این تحقیق پژوهشگران متوجه شدند که عوامل مداخله گر و پنهانی نتیجه کار آنها را به بن بست کشانید. با اقرار به ناتوانی خود در شناخت عوامل پیشگفته گروهی از دانشمندان دیگر وارد کار شدند و پس از چهار سال علیت موضوع کشف شد. این تحقیقات باعث بروز مکتب جدیدی در آن زمان در دانش مدیریت گردید که مکتب روابط انسانی نامیدند.

در مورد ایران بخش کشاورزی نه فقط در قبل از انقلاب مورد توجه نبود بلکه بعد از پیروزی انقلاب نیز در حد شایستگی به این بخش توجه نشده است. مقایسه امکانات و اعتبارات مصرف شده در این بخش گویای واقعیت خواهد بود. در گذشته ای نزدیک علل و اسبابی زمینه لازم را جهت توجه به این بخش فراهم کرده و روابط کار که اساس شیوه تولید است و عقلایی بودن آن باعث افزایش بهره وری می شود مورد تحقیق قرار می گیرد.

با مطالعات مقدماتی که انجام گرفته آشکار شده است که به علت های زیر:

۱. تغییرات پی در پی ناشی از اصلاحات ارضی بین سالهای ۴۲ تا ۵۷.
 ۲. واگذاری اراضی توسط هیئتهای واگذاری از سال ۵۸ به بعد که در ابتدا بیشتر بدون برنامه ریزی و مطالعه انجام می شد.
 ۳. جو انقلاب و برخوردهای عقیدتی و ضرورت بسیج نیروهای جوان جهت جنگ.
 ۴. بی ثباتی و کمی درآمد روستایی.
 ۵. وجود جاذبه های شهری.
- روابط کار در بخش کشاورزی در کل بهم ریخته است.

در این شرایط قانون کار مصوب آبان ماه ۱۳۶۹ نه فقط مشکل را حل نکرده بلکه با ایجاد ابهاماتی فراوان نسبت به روابط کار در بخش کشاورزی به مشکل افزوده است. در توجیه بی توجهی به بخش کشاورزی فقط کافیست دانسته شود با وجود بخش عظیمی از نیروی کار در

۱. برای اطلاع بیشتر از این تحقیق به منبع زیر مراجعه شود.

همان مأخذ، صفحات ۱۸۶ - ۱۹۴.

روابط کار در بخش ...

این بخش و وظایف گسترده وزارت کشاورزی. در قانون ذکر شده با ۲۰۳ ماده، ۱۰۴ بار مسئولیتها و وظایف وزارت کار ذکر شده ولی فقط یک بار نام معاون وزارت کشاورزی به عنوان یکی از اعضای ۱۲ نفری شورای عالی حفاظت فنی ذکر شده است.

در این تحقیق کوشش به عمل می آید که با تفکر علمی که اولین مشخصه آن بیطرفانه بودن است مشکلات روابط کار در بخش کشاورزی شناسایی شود تا بتوان روابط کاری عادلانه، منطقی و در برگیرنده نفع ملی تهیه و تنظیم شود. پیچیدگی این تحقیق به علت شکل‌های مختلف واحدهای تولید اعم از مالکین بزرگ، خرده مالک، واحدهای مشاع، و کشت و صنعت‌ها از یکطرف و وجود تولیدات مختلف با روشهای گوناگون در مناطق متنوع مانند باغها، دیم، صیفی کاری، برنج کاری و از این قبیل مورد توجه است.

از طرف دیگر در مطالعات تاریخی و تئوریک ابعاد پیچیده و تاریک این روابط که به صورت تضاد طبقاتی و تحولات تاریخی نمود کرده است و نیز تغییرات استراتژیهای عمومی در مورد گرایش به خصوصی سازی و آثار ناشی از عضویت در گات مورد نظر خواهد بود.

امید است این تحقیق به صورت سندی گویا و موجه جهت تنظیم قانون روابط کار در بخش کشاورزی مورد استفاده قرار گیرد و اجرای آن قانون که بالطبع مراحل سختی را خواهد گذراند آسان کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رساله جامع علوم انسانی

تعریف موضوع

مفاهیم با توجه به تغییرات در مصادیق خود تغییر می کند و حتی در مواردی از ذهن خارج می شود. به طور مثال کلمه غلام یا برده که مصداق آن دیگر وجود ندارد به صورت شبیهی در ذهن بروز می کند. مفاهیم قطار، هواپیمای و اتومبیل در ابتدای اختراع آنها با توجه به مشخصات مصادیق آنها چیزهایی را در ذهن می آورد که با امروز تفاوت بسیار دارد.

روابط کار که یک پدیده پیچیده اجتماعی است با توجه به زمان و مکان مفاهیم و مصادیق مختلف به خود می گیرد. روابط کار در گذشته به طول مثال در دوران فئودالیسم در یک جامعه مفهومی ساده و بی اهمیت جلوه می کرد. حتی کلماتی به صورت روابط کار در نوشته‌های قدیم به

چشم نمی خورد. پیشرفتهای علم و تکنولوژی و تحولات اجتماعی شرایط جدیدی در بخش صنعت و کشاورزی بوجود آورده است که در نتیجه، روابط عامل اصلی تولید که انسان است با عوامل دیگر را تغییر داده است. هم اکنون نیز مفهوم روابط کار در واحدهای سنتی و غیرپیشرفته مانند یک مزرعه دورافتاده با روابط کار در یک واحد کشاورزی تمام مکانیزه در حاشیه تهران به طور کامل فرق خواهد داشت.

آنچه می خواهیم بیان کنیم این است که اگرچه این مفهوم دارای ابعاد مبهم و متغیر است اما در نهایت کوشش می شود براساس الگوهای جوامع پیشرفته مبانی منطقی روابط کار شناسایی شود و چارچوبی تهیه شود که پیشرفتهای و تحولات آینده را جوابگو باشد و در عین حال با انعطافپذیری لازم برای وضع موجود مشکل آفرین نباشد، بلکه با هدایت کارگر و کارفرما به راههای تجربه شده و معقول تسهیلات لازم برای واحدهای تولیدی کشاورزی فراهم شود.

با توجه به این مقدمات تعریف زیر از روابط کار در بخش کشاورزی ارائه می شود:

روابط کار در بخش کشاورزی عبارت است از مجموعه ضوابط و مقرراتی به صورت نوشته و یا عرف که روابط حقوقی کارگر و کارفرما را از جهت های حق السعی اعم از مزد، حقوق، سهم و سایر مزایا، شرایط کار، ایمنی و بهداشت محیط کار، بیمه بیکاری، غرامت ناشی از حوادث، مشخصات کارگران بدون مزد مانند افراد خانواده که بایکدیگر در یک واحد کار می کنند و همچنین کارگران مهاجر و کارگران فصلی بیان دارد.

این تعریف پایه و سنگ زیربنای کار این تحقیق است. زیرا براساس آن می بایستی بینیم که آیا از قبل در این باره تحقیق شده است که هم از آن استفاده شود و هم کار بهبود و تکراری نشود.

دوم اینکه یک چنین روابط کاری در چه شرایطی قابل اجرا خواهد بود و ضرورت استفاده از آن بروز خواهد کرد.

سوم اینکه با توجه به این تعریف آیا ضوابط و مقرراتی وجود دارد که حتی با جرح و تعدیل و تکمیل جوابگوی مقتضیات زمان باشد یا نه.

این نکته از این جهت حائز اهمیت است که جوامع بشری در برابر دو عامل ثبات و تغییر

روابط کار در بخش ...

زمان می‌گذرانند. اگر آنچه ثابت بماند تغییر کند و یا آنچه بایستی تغییر کند ثابت بماند، در هر دو حال جامعه ضرر می‌بیند. آنچه باید کمترین تغییر کند ضوابط و مقررات است زیرا جامعه بایستی مشروعیت قانون را بپذیرد و با گذشت زمان به آن عادت کند و خو بگیرد. این موضوع از این جهت مهم است که انگیزه کار و فعالیت مبتنی بر پیشبینی و تخمین نفع آینده است که در شرایط متغیر انگیزه‌های کار و فعالیت سست می‌شود. شاید یکی از مهمترین عواملی که بعد از انقلاب باعث کمبود تولید و مشکلات اقتصادی می‌شود همین ابهام و نامشخص بودن ضوابط و مقررات است.

تغییرات نابه‌جا و نادرست باعث شد که کشور روسیه که تا قبل از انقلاب صادرکننده غله بوده بعد از انقلاب دچار کمبود مواد غذایی شد. در ۱۹۵۰ این کشور واردکننده ۲۰۰ هزار تن غله بود که با گذشت زمان به مدت ۳۵ سال در ۱۹۸۶ میزان نیاز کشور به واردات غله به ۵۰ میلیون تن رسید.

چهارم اینکه این تعریف ابهام دیگری را از پیش پای ما برمی‌دارد، به این صورت که روابط کار نظام بهره‌برداری نیست زیرا نظام بهره‌برداری روابط حقوقی فرد را در ارتباط با زمین به عنوان وسیله اصلی تولید مورد توجه قرار می‌دهد که چارچوب نظری آن اقتصاد سیاسی است. در صورتی که بحث روابط کار دور محور انسان با انسان و حقوق هر یک نسبت به دیگری است و چارچوب نظری آن علم حقوق می‌باشد.^۱ دانش مدیریت نیز به خصوص در این نیم قرن اخیر موضوع روابط کار را در بحثهای مدیریت صنعتی و مدیریت نیروی انسانی مورد بررسی وسیع قرار داده است.

البته ناگفته نماند که این دو بحث با یکدیگر تداخل بسیار دارد چون نظامهای مختلف بهره‌برداری روابط کاری مختلفی می‌طلبد و تنظیم روابط کار می‌تواند به گونه‌ای باشد که باعث تغییر و یا حتی محو نظامهای مختلف بهره‌برداری شود.

مورد مهم دیگری که از این تعریف استنباط می‌شود این است که مصادیق اجزای

۱. نگاهی کلی به مسائل نظامهای بهره‌برداری کشاورزی در چند کشور نمونه، از انتشارات صندوق مطالعاتی نظامهای بهره‌برداری ایران ۱۳۷۲ صفحه ۳۳.

مفهومی این تعریف برای اکثریت جامعه کشاورز ما در بسیاری موارد ناشناخته و مبهم است. از این لحاظ چنانچه فقط اساس تحقیق بر روی پرسشهایی قرار گیرد که برگرفته از این تعریف باشد پاسخها به طور کامل معتبر نخواهد بود.

در اصل در تحقیقات اجتماعی به علت عوامل ناشناخته و مبهم و مشکلات در انتقال مفاهیم نیابستی مانند اشتباهات آماری تحقیق در علوم فیزیکی تصور شود و به آنها متکی بود. در بسیاری موارد بینش و کوشش محقق در اندیشه پردازی است که با توجه به یافته‌های تحقیق آثار پرباری می‌تواند برای تحقیق کسب کند. آثار تحقیقاتی سازمان نیز مؤید یک چنین نحوه تحقیق است.

اهمیت موضوع

در نوشته‌های علمی، تحقیق به عنوان شرط لازم برای توسعه قلمداد می‌شود و به همین علت در سازمانهای صنعتی و تولیدی واحد تحقیق و توسعه (Research & Development) از اجزای ضروری سازمان شده است. یک بررسی اجمالی در مورد کشورهای که در این ربع قرن اخیر پیشرفت سریع داشته‌اند، بخوبی نشان می‌دهد که کلید و رمز توسعه آنها سرمایه‌گذاری روی تحقیق بوده است. آلمان، کره، ژاپن و اندونزی نمونه‌هایی از این قبیل می‌باشند.

مسائل و مشکلات ناشی از جنگ و انقلاب که شاخص اصلی آن به صورت تورم ظاهر شده. ضرورت تحقیق را به حدی آشکار ساخته که نیازی به توضیح نیست.

در مطالعات اولیه و موردی که در این باب به عمل آمده آشکار گردید که روابط کار آنچنان از هم گسیخته شده است که بیشترین بخش از منابع ملی اعم از آب، خاک و نیروی کار تلف می‌شود. فقط تحقیق و شناخت علل مشکلات در این باب است که می‌تواند به تنظیم روابط کار به نحو منطقی بینجامد و بهره‌وری کشاورزی را افزایش دهد. با افزایش بهره‌وری نه فقط می‌توان از واردات مواد غذایی کاست بلکه با صادرات بیشتر می‌توان منافع ملی و رفاه کارگران کشاورز که به حق از زحمتکشان طبقات جامعه هستند تأمین کرد.

اهمیت روابط کار را می‌توان از سه دید ملاحظه کرد، از دید کارگر، کارفرما و دولت.

برای کارگر روابط کار صحیح این اثر را دارد که با دریافت دستمزد عادلانه کار می‌کند. صدایش به مسئولین حکومت می‌رسد، محیطی امن و سالم برای کار دارد. برای کارفرما اهمیت روابط کار در این است که می‌تواند از منابع انسانی بیشترین نتیجه را کسب کند و بهره‌وری را افزایش دهد و با مدیریت اثر بخش انجام وظیفه کند. روابط منطقی کار به دولت این امکان را می‌دهد که توان برخورد با مشکلات را در این مورد به بهترین وجه کسب کند و با بیطرفی مسائل ما بین کارگر و کارفرما را حل کند.^۱

یکی از عوامل اصلی ضرورت تنظیم روابط کار در عصر حاضر اثر تکنولوژی بر توانمندی انسان است. تکنولوژی توانمندی انسان را صدها و حتی هزارها برابر می‌کند مانند وسایل حفر تونل، بولدوزرها، جرثقیلها و یا ماشینهای الکترونیکی در کارهای فکری. علاوه بر این تکنولوژی توانمندیهای جدیدی به انسان داده است مانند پرواز در آسمانها، سفر در زیر دریاها یا ارتباط از طریق ماهواره‌ها. انسان امروز از راه توانمندیهای تکنولوژیکی با دیگر انسانها در ارتباط است مانند ارتباط خلبان هواپیمای مسافربری با سرنشینان هواپیمای، ارتباط راننده لکوموتیو با مسافران، ارتباط مهندسان نیروگاه اتمی با جامعه و از این قبیل.

نکته مورد نظر و مهم این است که افزایش توانمندیهای فردی باید با افزایش مسئولیتهای فردی هماهنگی داشته باشد. مسئولیت کشاورز امروزی با امکانات تکنولوژیکی وسیع جهت به دست آوردن آب از زیر زمین و بولدوزر جهت تسطیح و استفاده از مواد شیمیایی کود و سم امری غیر از مسئولیت یک کشاورز سنتی است که با بیل و آب چشمه کار می‌کند. تعیین وظایف و مسئولیتهای با تفصیل بیشتر ضمن استفاده از تکنولوژی ضرورت خود را به روشنی نشان می‌دهد، به همین علت است که قانون کار یک جامعه فرا صنعتی مانند ژاپن بسیار دقیق و تفصیلی است. چنین قانونی در اصل برای یک جامعه سنتی کاربرد ندارد.

در این تحقیق نظریه‌هایی به صورت صفر به شرح زیر مورد نظر قرار گرفته است:

۱. روابط کار تابعی از نوع مالکیت است.

۲. بهره‌وری تابعی از نوع روابط کار نیست.

1. Alan Anderson, Effective Labour Relations Blackwell, Oxford 1996.

۳. سیاستهای تعدیل اقتصادی تغییر در روابط کار در بخش کشاورزی را الزام آور کرده است.

۴. مقررات حقوق و عرفی حاکم بر واحدهای کشاورزی مانع روابط کار منطقی در این بخش است.

۵. روابط کار معقول باعث اشتغال نیروی کار بیشتر در بخش کشاورزی می شود.

۶. روابط کار معقول باعث بهبود کیفی تولیدات کشاورزی می شود.

۷. نوع محصول و شیوه های تولید آن روابط کاری معینی می طلبد.

۸. نوع تکنولوژی در تولید موجب تغییر در روابط کار می شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی